

Modernizációs narratívák az *Új Symposion*ban: elméletek és gyakorlatok¹

A *Symposion*-mozgalom az indulásakor a modernség jegyében lépett fel. Ez nem csupán a meghatározó szerzők poétikája felől vizsgálható, hanem a folyóirat nem deklarált szerkesztési elveiből, vagyis kimutatható szerkesztési gyakorlatából is. Az első nemzedék a modernség nyelvhasználata, a „régivel”, „elavulttal” szembeni fellépés oppozíciós retorikája jellemzi. A lapot alapító első nemzedék által szerkesztett években hagyomány és modernség konfliktusában, amely konfliktusnak kifejezetten teremtője és kiélezője a vajdasági magyar kultúrában, mindig a modernség oldalán határozta meg magát, magáévá teszi annak retorikáját, ellenfeleit pedig a modernség ellenfelének pozíciójába helyezi.² Jellemző például, hogy ebben az önreprezentációban voltaképpen mennyire méltánytalanok az őket megelőző modernizációs szándékok és kezdeményezések képviselőivel szemben, így például az ún. „áprilisi Híd”, tehát az 1950-ben föllépett nemzedék időközben már publikáló szerzőivel kapcsolatban, illetve az első intenzív évtizedben mennyire nem tudnak vagy nem vesznek tudomást a saját közegükben őket megelőzően megújulón induló modernizációs kezdeményezésekről. Még 1986-ban is ezt rója fel az első *Symposion*-nemzedéknek Herceg János, megértő-bíráló retorikájú fejtegetésében Mikola Gyöngyivel beszélgetve a szegedi

¹ A tanulmány a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal – NKFIH támogatásával, *A kánonképződés folyamatai komparatív megközelítésben: közép-európai és kelet-közép-európai kánonok a modernség kontextusaiban* című, 125791 nyilvántartási számú NN_17 pályázat keretében készült.

² Hagyomány és modernitás dinamikájáról a vajdasági magyar közeg vonatkozásában lásd: BÁNYAI 2010.

egyetemisták Szajbély Mihály vezetésével fölvetett vajdasági interjú-sorozatában. „Az úgynevezett avantgárd követelmény az *Új Symposium*nál válasz volt az évtizedeken át vígan élő dilettantizmusra. És miután mégiscsak kívül éltek bizonyos határokon, geográfiai határokon is, nem vették észre, hogy amit csinálnak, az a tea harmadik leöntése” (HERCEG 1995; 7). Herceg János megszólalásában nem is az az érdekes, hogy mennyiben lehet neki igaza a vajdasági magyar közeg vonatkozásában, és mennyiben nem, hanem annak implicit jelzése, milyen sikeresen sajátítják ki ebben az évtizedben a modernizáció letéteményesének a szerepkörét a symposionisták, ignorálják az őket megelőző modernizációs erőfeszítéseket, és ezzel időszakosan azokat is szembeállítják magukkal, akikkel később közösen alakítják majd a vajdasági magyar szellemi életet. A symposionisták nem a hagyományörzés, hanem az újat teremtés jegyében lépnek színre és szerveződnek meghatározó kultúraalakító csoportosulássá először az *Ifjúság* hetilap *Symposion* mellékletében 1961 legvégén, majd az 1964 legvégén (1965. január 15-i megjelenéssel) induló *Új Symposium*ban. Hogy mennyire öntudatos és hosszan érlelt a symposionisták szembenállása, arról tanúskodik, hogy Bányai János már gimnazistaként, de már az *Ifjúság* hetilap rendszeres szerzőjeként megkülönbözteti az *értékes* és *értéktelen* modernt: „Merünk-e mi gátat törni, át tudjuk-e alakítani az olvasó szilárd törvényeit annyira, hogy el tudja választani az értékest az értéktelen moderntől?”³ A modernség a symposionisták számára nem a modernség poétikai mintáinak követését jelenti, hanem alkotói magatartást, a folyamatos megújulás fenntartását.

A hagyományokhoz, mintákhoz való nagyon is megfontolt viszony érhető tetten Végel László igen korán, 1964-ben, a *Symposion* melléklet kétéves működése kapcsán megfogalmazódó gondolataiban, amikor a *Nyugattal* való párhuzamból indul ki, Halász Gáborra hivatkozva, „hogy a Nyugat nemzedéke egyetlen olvasási mánornak köszönhette eredetiségét”. A gondolatot folytatva látszólag, első lépésként azonosul ezzel a mintával, de rögtön tovább is lép, és az előzmények nélküli keresést teszi meg céljá: „Ez kissé közel áll hozzánk is: tradícióinkat csak **ilyen relációkban** kereshetjük még akkor is, ha sohasem találjuk meg, mert ma csak egy pontos tájékozódási pontunk van, az hogy sehol máshol nem szabad keresni” (VÉGEL 1964; 13).

A folyóirat mint önreprezentációs forma önmagában is az időbeliségben történő kultúraalakítás és a hozzá kapcsolódó lineáris

fejlődéselképzelés artikulációs formája, az újkor terméke, egy olyan világgépé, amely „a jövő felé nyitott”, amelyben „a magából újat szülő jelen minden egyes pillanatában újra és újra megismétlődik a kor-szakos újat kezdés” (HABERMAS 1998; 11–12). Jürgen Habermas a *Filozófiai diskurzus a modernségről* című könyvében a „folyamatos megújulás” igényét, „a mozgást kifejező fogalmak” használatát említi még, s ezzel összefüggésben azt, hogy „a modernség a maga orientáló mértékeit nem kölcsönözheti és nem is akarja kölcsönözni egy másik kor példaképeiből; a modernségnek önmagából kell merítenie saját normativitását” (HABERMAS 1998; 11–12). Losonczi Alpár az *Új Symposionnak szentelt tanulmánykötete (A hatalom[nélküliség] horizontja)* bevezető szövegében (*Hommage à Új Symposion: Előszó helyett*) a modernséget és a folyóiratokat egymást feltételező alakzatoknak látja. „A modernség felívelése teljességgel érthetetlen lenne a folyóiratok által gerjesztett dinamizmus nélkül, ezért történeteik egybefüggnek a modernség elbeszéléseivel. A folyóiratok a modernség vízjelei” (LOSONCZ 2018; 7). A folyóirat mint működési forma önmagában az aktualitást célozza meg, egy cselekvő közösség működési kereteit adja, a lázadás terepe, a jelent időszerűvé teszi, és fenntartja a folyamatos kezdetteremtés állapotát (LOSONCZ 2018; 8–9).

Maga a folyóirat nevébe emelt „új” szó is a modernség szava, és célzatos választás.⁴ A szerkesztés gyakorlata pedig a meglévő saját kulturális örökség, a hagyományok ápolása helyett az újat alakítás, a kísérletező létrehozás eszményeit követi. Az előzetes minták nélküli jövőalakítás modern narratív alakzata érvényesül itt, amely nem a hagyományokra hivatkozva hozza létre új művészeti formációit és poétikai alakzatait, hanem a hagyományokkal való szakítás, szembenállás jegyében.

Bányai János egy ezt követő, illetve részben ezzel párhuzamosan zajló jellemzőre is felhívja a figyelmet, amikor a szembenállás retorikája mellett észreveszi a symposionisták hagyományválasztó megnyilvánulásait, ahogy az *Iffúság* hetilapban megjelenő *Symposion* mellékletet jellemző konfrontációs időszak után, a folyóirattá alakulást követően már az első évfolyamban megfigyelhető az avantgárd hagyományok következetes felmutatása: mind a Kassák-féle magyar előzmények, mind az *Út* folyóirathoz köthető lokális avantgárd kez-

⁴ Lásd erről: SZERBHORVÁTH 2005; 58, FARAGÓ 2009; 71–72, LADÁNYI 2015; 72–73; LOSONCZ 2018; 8.

demények vállalása. Bányai különös jelentőséget tulajdonít az első évfolyam 8. számának, amelynek címdoldalán közlik Tolnai Ottó *Az angyalok lázadása* című versét, amelyben Bányai Kassák képszerkesztésére, valamint az *Út* szerkesztőire történő utalásokat azonosít, és nem tartja véletlennek, hogy ugyanennek a számnak a hátoldalán jelenik meg Kassák ismert bécsi, kalapos fényképe, illetve Kassák levele *Az Út embereinek* címmel, amellyel 1922. április 19-i keltezéssel üdvözölte Csuka Zoltánék Újvidéken indított folyóiratát. Bányai jelzése túlmutat az utólagos irodalomtörténeti olvasaton, hiszen a folyóirat szerkesztője, a *Symposion*-mozgalom meghatározó alakja volt.⁵

A cselekvő aktivizmus eszménye ugyanakkor a *Symposion* melléklettől kezdődően meghatározó az első nemzedéknél, és az általuk szerkesztett folyóiratnál az 1970-es évek elejéig, a betiltásokkal és perrel záruló hőskorban. Ehhez kapcsolódóan a Kassák-féle hagyomány vállalása valóban nem tekinthető annyira magától értetődőnek és automatikusnak, mint amennyire utólag látszik, így értelmezhetők Bori Imre szavai is, aki mintegy tudatosítani kívánja a symposionistákkal a saját avantgárd előzményeiket: „...én elkezdtem az Új Symposionban közölni azért, hogy az Új Symposionisták törekvései mögé egy kis irodalomtörténeti háttérrel is adjunk, és biztatást, hogy amit akarnak, abban van valami fantázia. Elkezdtem egy Kassák-tanulmányt írni az Új Symposionba folytatásokban” (FRANYÓ 2004; 893). Elképzelhető, hogy Bori Imre megfogalmazásában van némi túlzás, mindenesetre Kassák-tanulmányainak *Új Symposion*-beli publikációja valóban ugyanebben a 8. számban indul, és a következő számok meghatározó szövegei közé tartozik, olyannyira, hogy majd ebből nő ki a Körner Évával kiadott közös Kassák-kötete, a máig mérvadó és gyakran hivatkozott *Kassák irodalma és festészete* (BORI-KÖRNER 1967).

Az *Új Symposion* folyóirat szerkesztőinek működését a hatvanas évek elejétől, az *Iffúság* hetilapban megjelent *Symposion* melléklet megjelenésétől a modernség terminológiájához illeszkedő *Symposion*-mozgalomnak is szokás nevezni. Ez is a folyóiratot létrehívó alkotói közösség öndefiníciójának folyománya. A folyóirat egyik meghatározó szerkesztője, működésének dokumentálója, értelmezője, Bosnyák István következetesen így használja, voltaképpen az avantgárd kultúraalakító tettekre szavaként, szóhasználatával, és a frazéma meghonosodik a *Symposion*-hagyományról szóló diskurzusban.

132 ⁵ Lásd erről bővebben: BÁNYAI 2003; 27–44, különösen 32–33.

Nem lépnek föl kiáltvánnyal, de a melléklet első számainak egyikében publikált, a horvát *Književnik* folyóiratból átvett, cím nélküli kiáltvány a fiatal horvát írók céljaival azonosuló publikációként értékelhető. A Duško Car, Vlado Gotovac, Stanko Juriš, Vesna Krmpotić, Ivan Kušan, Tomislav Ladan, Slobodan Novak, Ivan Slamnig és Antun Šoljan nevével fémjelzett kiáltvány a folyamatosan megújuló modernizmus kiáltványa, a művészi és társadalmi szempontból elkötelezett, cselekvő modernizmusé.

„Mit akarunk?

Olyan irodalmat, amely élénken és tevékenyen kiveszi részét napjaink társadalmi és politikai eseményeiből, tehát olyan irodalmat, amely társadalmi kötelezettséget vállal. Eszerint olyan írókat is, akik kötelezettségvállalása művészi alkotásaiban valósul meg, és nem társadalmi státusukban.

Azt akarjuk, hogy mai korszerű irodalmunk megtartsa kontinuitását a hagyományokkal, a múlt tagadhatatlan értékeivel, de hogy ugyanakkor lépést tartson a jelen világirodalmának céljaival és megvalósulásaival. Legyünk modernek, de a magunk módján modernek.

Mi azt akarjuk, hogy a technika gyors fejlődésének, a gépesített civilizáció és a kultúra terjedésének korszakában, a hamisítatlan szellemi értékekért folyó harcban az irodalom is részt vegyen, igazolja az intellektuális munka tekintélyét és helyét a jelenkor társadalmában, az ember jogát, hogy egyén maradjon.”⁶

A kortárs horvát és szerb irodalom náluk néhány évvel idősebb képviselői a mintaadók, azok, akiket a horvát és a szerb irodalomtörténet ma a „második modernség” képviselőiként nevez meg. Elsősorban a horvát második modernség alkotóinak a *Krugovi* folyóirat köré gyűlt képviselőiről van szó, akiknek műveire, tevékenységére első évtizedében folyamatosan reflektál a folyóirat, illetve az azt megelőző *Symposion* melléklet. A hivatkozott kiáltványt publikáló számot követően a melléklet hamarosan hozza Antun Šoljannak *Az intellektuella* című esszéjét az értelmiség aktuális helyzetéről, szerepköréről, feladatairól (ŠOLJAN 1962; 8). A következő számban már az *Ifjú-sági Tribün* új vitasorozatát jelentik be, amely a jugoszláviai magyar entellektüelről szól, „a gyökeresen megváltozott életformák”, az „új valóság szemlélet”, az „új viszony a világgal” jegyében. Az ezt köve-

⁶ CAR–GOTOVAC–JURIŠ–KRMPOTIĆ–KUŠAN–LADAN–NOVAK–SLAMNIG–ŠOLJAN 1962; 9.

tő számokban pedig rendre közlik ezeknek a vitáknak a részleteit, először Sinkó Ervin előadását és a vitában adott válaszait, aminek nagy szerepe volt abban, hogy a „megbotránkoztatónak” nevezett symposionisták a jugoszláviai magyar értelmiségről folytatott vitában nyertes pozícióba kerültek.

A publikációk mutatják az eszményeket, példákat. A horvát és a szerb, generációnyival idősebb kortársak mellett a modernség látóköribe került magyar és nemzetközi eszményei és kortárs képviselői sorakoznak a melléklet, majd a folyóirat hasábjain: Sinkó Ervin és Miroslav Krleža, Füst Milán, Déry Tibor, Weöres Sándor, Ezra Pound és T. S. Eliot, Rilke, Beckett, Sartre, Jack Kerouac, Brecht, Bartók, Stockhausen stb. Baudelaire és Rimbaud nem is feltétlenül a költészetükkel, mint inkább a magatartásukkal jelentenek mintát a mellékletet szerkesztő időszakban. A társaság nevelődéséről igazából a *Symposion* melléklet tudósít hétről hétre. Kishírt közölnek például 1963-ban Faulkner és William Carlos Williams Pulitzer-díjáról, majd utóbbi egy versének fordítását is, hírt adnak Beckett *Molly*-jának francia zsebkönyvkiadásáról. A kétoldalas hetilapmelléklet időszakában épül be irodalom- és művészetfelfogásukba a fentebb említett horvát második modernség legfontosabb képviselőinek művészete és alkotói szerepfelfogása: Antun Šoljan költészete és prózája, Tomislav Ladan esszéprózája, Slavko Mihalić költészete, továbbá a szerb Leonid Šejka kortárs képzőművészeti világa és művészetfelfogása, de cikket közölnek Jovan Hristić-től is a húszas években indult, főleg a szerb kultúrában otthont találó, de az egész jugoszláv térségben hatással lévő Stanislav Vinaver modernizmusáról. Naprakészen tudósít a melléklet a modern filmművészet friss alkotásairól, és például Truffaut-tól is közölnek esszét, a mellékletben alakuló filmes sorozatban felismerhetők annak az alakzatnak a körvonalai, amiről nemrégiben Kovács András Bálint európai művészfilmként értekezett *A modern film irányzatai* című monográfiájában (KOVÁCS 2006).

Voltaképpen ezekkel a szövegekkel létesítik folyamatosan a modernség aktualitását, kondicionálják olvasóikat, illetve saját szellemi közösségüket arra a művészeti gyakorlatra, ahová elhelyezik magukat. A folyamatosan megújuló, aktuális, cselekvő modern művészetek kontextusában helyezik el saját tevékenységüket. Ezek a publikációk, viták azt is kijelölik, hogy mi volt elgondolható az induló symposionisták számára, milyen fogalmi keretek, művészeti és társadalmi narratívák szerint tudták meghatározni magukat. A publiká-

ciók sorából fölvezethető nemcsak az alkotói poétikák, hanem a teoretikusok és kritikusok, esetenként a szépírók irodalomtudományi, illetve irodalomelméleti műveltségének keretei is.

Tolnai életművén végighúzódó motívuma, metaforikus terepe a delta, lírájában és prózájában egyszerre konkrét folyódeltaként megjelenítve és a torkolatban egymással elkeveredő vizek elhatárolhatatlanságával, a folyamatos áradással, elkeveredéssel, visszaáramlásokkal termékeny szimbolikus térként újra és újra használatba véve (leginkább a Neretva folyó adriai deltájához kapcsolódóan, de a Pó torkolatvidékét vagy a Duna-deltát is játékba hozva), a *Költő disznósírból* önreflexiójában pedig tovább tágítva jelentésköreit, többek között az erdélyi magyar irodalmárok más deltatapasztalataihoz is kapcsolódva.⁷ Thomka Beáta az egész életműre vonatkoztatva a „saját értelmiségi alkatát, opusát és az általa irányított műhelyeket illetően kivételesen sokféle hatás és áramlat torkolata”-ként foglalja össze a delta jelentéseit a *Delta* című Tolnai-esszéből kiindulva és poétikájának összefüggéseiben értelmezve a fogalmat. Tolnainak az *Új Szimposion*ban 1969-ben és 1970-ben három folytatásban publikált *Delta, avagy út a mai vajdasági költészethez* című esszéjében (TOLNAI 1969, 1970) a delta a modernség metaforájaként azonosítható – folyamatos megújulásként, transzformációként, úton maradásként, benne maradásként a mozgásban: „A delta folyó és tenger is, de a folyón túl és innen, a tengeren túl és innen is. A folyó az út. A delta az úton a FORRÁS, a forrás megismétlése, állandó lehetőségessége”, írja az esszé harmadik folytatásában. Tolnai életműve az avantgárd esztétikák jegyében indul, ugyanakkor a klasszikus modernség eszményeit is idézi (az egész életműben folyamatosak a Rilke-, Eliot-, Joyce-hivatkozások), és állandóan megújuló kortárs alkotóként a posztmodern sajátosságok is korán beazonosíthatók nála – de ezek is a modernség kísérleteinek jegyében, a vers terhelhetőségét kutatva, a regény határterületein kószálva, a műfajok közötti senkiföldjét létesítve-tér-

⁷ A deltamotivika megközelítéseiről szól a Csányi Erzsébet által szerkesztett tanulmánykötet (CSÁNYI 2007). Ebből különösen Thomka Beáta: *Egy Tolnai-metafora visszavezetése. A delta lehetőség poétikai redukciója* (7–14), illetve Csányi Erzsébet: *Vajdaság: az átalakulás tégelye. A kulturális kódok deltája* Tolnai Ottó prózájában (51–58) emelhető ki. Megkerülhetetlen tanulmányt közölt a témakörrel Virág Zoltán: *Az élmények kóloritja. A folyó, delta és a tenger kulturális alakzatai a symposionista költészetben és prózában* címmel (VIRÁG 2010; 234–254).

képezve. Jellemzően kerüli az irodalomtudományos utalásokat, de a hatvanas évek elején írt kritikáitól, esszéitől és szépirodalmi műveitől kezdődően folyamatosan tetten érhető irodalom- és kultúraelméleti tájékozottsága. Az ifjú Losoncz Alpár 1984-ben publikált Tolnai-esszéjében, az akkor még csak a *Vidéki Orfeuszban* (TOLNAI 1983; 223–255) megjelent 37 darab *Wilhelm-dal* alapján értekezik a Tolnai-költészetben tetten érhető ironia helyéről, az ironikus önreflexió változásairól Tolnai szemléletében. Tolnai *Delta*-esszéire, illetve a *Gerrilladalkra* visszautalva állapítja meg a *Wilhelm-dalokról*, „hogy ezek a versek mennyire nélkülözik a Delta-írások reményeit; hiszen elvettett a »tiszta cselekvés«, a remény igazi formája” (LOSONCZ 1984; 500), és hogy az ironia immár a saját korábbi modernitásfelfogásra is irányul, annak belátása nyomán, hogy annak cselekvési formái is manipulálhatók. „A vidám Wilhelm gyanúperrel él szinte minden – így a költészet és a modernitás – iránt”, állapítja meg ugyanitt Losoncz. Helyére a Losoncz-esszé tanulsága szerint a *semmi* kerül. Ez a semmi azonban, folytatva Losoncz Alpár esszéjének gondolatmenetét, továbbra is őrzi a modernitás helyét, fenntartja az életműben hiányának aktív helyét.

Bányai János a klasszikus modernség és a késő modernség alkotóinak, poétikáinak kedvelője és avatott értelmezője (elsősorban Füst Milán, Weöres Sándor, Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes költészetéé). Irodalomelméleti gondolkodásában meghatározó a strukturalizmus, az orosz formalisták, majd Bahtyin hatása. A kortárs magyar líra avatott értelmezője lesz, később például az egyik legtapasztaltabb Tandori-olvasó. A nyolcvanas évektől érzékennyé válik a posztmodern fejleményekre is, de igazi otthona a modernség marad.

Végel László alkotói poétikájának megújulásaival és gondolkodásának máig tartó transzformációival együtt is egész életművén keresztül kitar a modernség esztétikájának vállalása és a modernség által láthatóvá tett, felszínre hozott vagy generált társadalmi problémák újragondolásának igénye mellett. Legutóbbi, *Temetetlen múltunk* című önéletrajzi esszéregényében ugyan polemizálva hozza szóba saját ifjúkoruk kontextusában a modernséget, de nem az eszményeket, hanem a hozzájuk való viszonyt kérdőjelezve meg: „Ma sem értem, miért volt az átkosban olyan banális az elnyomás és családias a behódolás, holott nyersnek és erőszakosnak kellett volna lenni. Egyetlen magyarázatát abban látom, hogy elfecséreltük, aprópénzre váltottuk,

vagyis megszelídítettük a rimbaud-i modernitást; kitűző lett belőle, nem voltunk mindenestől modernek, csak félig, pusztán a látszat kedvéért, csupán úri vagy úrhatnám módon, így született meg az élvezetes konformista modernizmus, amelynek az árát a következő évtizedekben azzal törlesztjük, hogy meghúzódnak a hagyományban, miután azt is aprópénzre váltjuk. Nincs mersz tudomásul venni, hogy ismét komolyra fordultak a dolgok, mást kell mondani és másképpen. Ezzel a teherrel a vállamon eszem ágában sincs művészkedni a nagy művészi színlelés korában” (VÉGEL 2019; 12).

Ladik Katalin esetében is az avantgárd keretek a meghatározók, korai költészetében érintett a népi szürrealizmus által is, kései költészetében és prózájában felismerhetők a posztmodern tanulságai (például az *Élhetek az arcodon?* alakmájsjátékaiban⁸), de máig meghatározó performance-művészete továbbra is erősen a modernség aktivitáseményeihez kapcsolja, a cselekvés világának határán élteti művészetét, aktivizmusa például a női önrendelkezés, a saját test feletti szuverenitás tekintetében folytatja azokat a radikális modernséggyakorlatokat, amelyek a hatvanas és a hetvenes években jellemezték pályáját.

Az egyes alkotói poétikákon, a publikált szövegeken túl voltaképpen az egész folyóirat jelenítette meg magát modernként, az egyes számok szerkesztésmódjával, a szövegek közti viszonyokkal, kapcsolódásokkal, taszításokkal, dialógussal, vitával, a folyóirat jelenlétével a saját publikációs terén kívül, a cselekvés szférájában, a folyóirat-bemutatókon, vitaesteken, az egész vajdasági magyar irodalmi életben kiváltott reflexiókban. A folyóiratnak a modernséghez kapcsolódó önreprezentációjában hangsúlyos szerepe volt a számról számra változó, provokatív arculatnak, kísérleti tipográfiának is. Thomka Beáta legutóbb egy interjúban így foglalta össze ennek a jelentőségét: „Valamennyiünk számára igen fontos volt a lap külalakja, grafikai megmunkálása. Maurits elődei, Papp Miklós, Baráth Ferenc kiváló érzékkel, invencióval alakították a lap egyedi arculatát. Gyerekfejjel biztosan ez ragadott meg elsőként, s talán nem is értettem eleinte, mi a publikált szövegek lényege. Lehet, hogy a legfiatalabbaknak, mint ahogyan nekem is, éppen az volt a vonzó, hogy milyen érdekesek a képmellékletek, a betűtípusok, az oldalak, hogy nem olyan monoton, nem olyan unalmas a lap látványa, mint a szokványos folyóiratok-

⁸ LADIK 2007.

nak” (LADÁNYI 2017; 41). Megtermékenyítő jelentősége van a lap-
tól független hazai és külföldi alkotóktól publikált képzőművészeti
anyagnak, és különös jelentősége lesz a modern tendenciák gyors el-
sajátításának a *Symposion*-kör képzőművészei által. A folyóirat folya-
matosan közli a modern délszláv képzőművészet legjelentősebb alko-
tóinak munkáit, de komplett számot jegyez például Kassák Lajos is a
lap rendelkezésére bocsátott anyagával.⁹ A folyóirat körének képző-
művész tagjai ezeknek a munkáknak a vizuális környezetében jelen-
nek meg. Thomka is, Baráth Ferenc is, Maurits Ferenc is szóba hozza
az *Ex Symposion* folyóirat *Új Symposion*nak szentelt interjúszámában,
hogy a lap vizuális arculatának alakításában mennyire meghatározó
szerepe volt a szerkesztő Tolnai Ottónak, illetve hangsúlyozzák
a laptervezés közös voltát, ami kép és szöveg folytatólagos dialógu-
sát hozza létre az egyes lapszámokban, illetve azokon túlmutatóan,
az évfolyamok sorában.¹⁰ Ezt a folyamatos vizuális változatosságot,
megújulást érzékelteti Thomka Beáta megfogalmazása: „Ha találom-
ra próbálnánk kiragadni egy folyóiratszámot a hatvanas évek végéről,
a két nyelv együttese, a verbális és a képi különös egyenrangúsága len-
ne a legszembeötlőbb” (THOMKA 2009). *Kép* és szöveg egymásba
nyíló tereiről átfogóan értekezik a folyóirat kapcsán Dánél Mónika,
a kettő közötti viszonyt összefüggésbe hozva más keretek, határok
átlépésével, beszéd és hallgatás, írás és nem írás, kitöltött és üresen
hagyott, megformázott és megformázatlanul hagyott terek egymást
értelmező viszonyával (DÁNÉL 2016; 44–77).

Az *Új Symposion*ban és a körülötte kialakult irodalmi-kulturális
mozgásokban saját kánonalakító tevékenységet is tetten érhetünk,
amely hatni kíván a modern magyar irodalom kánonjára. Nemcsak
a vajdasági magyar szerzőkre való figyelem és fölértékelésük jel-
lemző a magyar irodalmi kánonban, hanem a kísérleti irodalomra,
a szabadversre, a műfajközi próbálkozásokra, a művészeti ágak kö-
zötti fokozott együttműködésre, az irodalmi performance-ra való
nyitottság, a magyar avantgárdhoz való megkülönböztetett viszony,
Cholnoky Viktor, Cholnoky László, Csáth Géza vagy Kosztolányi
Dezső életművére irányuló fokozott figyelem, Mészöly Miklós élet-
művének korai beépülése a Vajdaságban (és bizonyos mértékben a Vaj-
daságból) közvetített egyetemes magyar irodalmi kánonba (Mészöly

⁹ *Új Symposion* 18. (1966).

¹⁰ *Ex Symposion* 98. (2017).

az 1970-es évek végén, Bori Imre tankönyvszerkesztői munkássága révén már középiskolai tananyag a vajdasági magyar közoktatásban, és kiemelt figyelemben részesül az újvidéki Magyar Tanszék oktatási gyakorlatában). Ugyancsak elgondolkodtató a vajdasági magyar irodalom részesülése a jugoszláv kánonból, a vajdasági magyar irodalmi intézményrendszer sajátos viszonya Aleksandar Tišma, Danilo Kiš vagy Miroslav Krleža munkásságához, vagy az 1960-as években megújuló horvát regény (különösen Slobodan Novak, Antun Šoljan) jelenléte a symposionista kánonban. Mindezek a sajátosságok más ismereteket, másként elrendeződő tudást, irodalmi ízlést, értékrendet feltételeznek az 1960-as éveket követően felnőtt vajdasági magyar irodalmárnemzedékekben.

Az *Új Symposion* első nemzedékének folyóirat-szerkesztő és intenzív kultúraalakító tevékenysége egy évtizedet fog át, az 1960-as évek elejétől az 1970-es évek elejéig. Az ezt követő évtizedekben a nemzedék tagjai részben a meglévő, illetve az általuk alapított intézményekben fejtették ki tevékenységüket, a folyóiratból megújulóan a fiatal nemzedékek folyóirata lett, ám olyan intenzív, a kultúra számos szegmensében jelen lévő kultúraformáló tevékenységet nem tudott kifejteni, mint ebben az első szakaszában. Számos tekintetben (mozgalmi, közösségi jelleg, ösztönművészeti érdeklődés, társadalmi elkötelezettségek, új művészeti nyelvek keresése) a későbbi nemzedékek számára is, máig modernizációs mintaként, hivatkozási alapként szolgál.

Irodalom

- BÁNYAI János (2003): Diszkontinuitás és versbeszéd – Az Új Symposion homályos útja az avantgárdtól a neoavantgárd és posztmodern felé. In Uő: *Egyre kevesebb talán. Tanulmányok, kritikák, tisztelgések*. Forum, Újvidék
- BÁNYAI János (2010): Hagyomány és modernitás konfliktusa: kisebbségi kulturális kánon. In Jankovics József, Nyerges Judit (szerk.): *Irodalom, nemzet, identitás – A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson (Debrecen, 2006. augusztus 23–26.) elhangzott előadások*. Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, Budapest. <http://mek.oszk.hu/08100/08170/html/#1> (2019. május 25.)
- BORI Imre–KÖRNER Éva (1967): *Kassák irodalma és festészete*. Magvető Kiadó, Budapest
- CAR, Duško–GOTOVAC, Vlado–JURIŠ, Stanko–KRMPOTIĆ, Vesna–KUŠAN, Ivan–LADAN, Tomislav–NOVAK, Slobodan–SLAM-

- NIG, Ivan–ŠOLJAN, Antun (1962): Ismertetjük csoportunk kiáltványát. *Symposion, Ifjúság*, február 15., 9.
- CSÁNYI Erzsébet (szerk.) (2007): *konTEXTUS. Összehasonlító irodalomtudományi tanulmányok*. Bölcsészettudományi Kar–Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, Újvidék
- DÁNÉL Mónika (2016): A hiány plasztikus helye. Kép és szöveg megnyíló terei az *Új Symposion*ban. In Uő: *Nyelv–karnevál. Magyar neoavantgárd alkotások poétikája*. Kijárat Kiadó, Budapest, 44–77.
- FARAGÓ Kornélia (2009): Kulturális interpretáció – nemzedéki nyelvszakadás – átsugárzó jelentéskörök. In Uő: *A viszonyosság alakzatai*. Forum, Újvidék
- FRANYÓ Zsuzsanna (2004): A szabadabb szemlélet jegyében – Bori Imre utolsó interjúja. *Híd*, 7, 890–893.
- HABERMAS, Jürgen (1998): *Filozófiai diskurzus a modernségről. Tizenkét előadás*. Ford. Nyizsnyánszki Ferenc és Zoltai Dénes. Helikon Kiadó, Budapest
- HERCEG János (1995): „Nem lehet átlépni korokat és geográfiai messzeségeket”. In Szajbély Mihály (szerk.): *Rózsaszín flastrom. Beszélgetések vajdasági írókkal*. A JATE Szláv Filológia Tanszék kiadása, Szeged. (A beszélgetést készítette: Mikola Gyöngyi.)
- KOVÁCS András Bálint (2006): *A modern film irányzatai. Az európai művészfilm 1950–1980*. Palatinus, Budapest
- LADÁNYI István (2015): Az „új” paradoxona: avantgárd önmeghatározások (Az Új Symposion délszláv, magyar és világirodalmi tájékozódásai az első nemzedék indulásakor [1965–1968]). *Tiszatáj*, 10, 71–77.
- LADÁNYI István (2017): Friss szellemiség, tájékozódási igény. Thomka Beátával beszélgetett Ladányi István. *Ex Symposion*, 98, 39–44.
- LADIK Katalin (2007): *Élhetek az arcodon? Regényes élettörténet*. Nyitott Könyvműhely, Budapest
- LOSONCZ Alpár (1984): A totalizálódott ironia lírája (Reflexiók Tolnai Ottó Wilhelm-dalairól). *Híd*, 4, 495–501.
- LOSONCZ Alpár (2018): *A hatalom(nélküliség) horizontja – Hommage à Új Symposion*. Forum, Újvidék
- NÉMETH Ferenc (2009): Ifjak az Ifjúságban. A Symposion első nemzedékének felállásáról. *Híd*, 11–12, 64–73. I. h.: 68–69.
- ŠOLJAN, Antun (1962): Az entellektuell ma. *Symposion, Ifjúság*, március 1., 8.
- SZERBHORVÁTH György (2005): *Vajdasági lakoma. Az Új Symposion történetéről*. Kalligram, Pozsony
- THOMKA Beáta (2009): Symposion-kollázs. In Uő: *Déli témák. Kultúrák között*. zEtna, Zenta
- TOLNAI Ottó (1969, 1970): Delta, avagy út a mai vajdasági költészethez. *Új Symposion* 54 (október), 22–25.; 55 (november), 22–23.; 59 (március), 2–3.

- TOLNAI Ottó (1983): *Vidéki Orfeusz. Válogatott versek*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 223–255.
- VÉGEL László (1964): Zágrábi variációk. *Symposion, Ifjúság*, március 26., 13.
- VÉGEL László (2019): *Temetetlen múltunk*. Önéletrajzi regény. Noran Libro Kiadó, Budapest
- VIRÁG Zoltán (2010): *A szomszédság kapui*. zEtna, Zenta

Számunk szerzői

ARGYELÁN Zita (1995) képzőművész
CSORBA Béla (1950) néprajzkutató, költő
FARAGÓ Kornélia (1956) irodalomtörténész, egyetemi tanár
FÖLDES Györgyi (1970) irodalomtörténész, kritikus
GYURKOVICS Virág (1987) újságíró
HARKAI VASS Éva (1956) irodalomtörténész, költő, kritikus
HERÉDI Károly (1987) szerkesztő, kritikus
KAPPANYOS András (1962) irodalomtörténész, egyetemi docens
KOVÁCS Dávid (1999) költő
LADÁNYI István (1963) irodalomtörténész, kritikus
LADIK Katalin (1942) költő, performer, előadóművész
SZÉCHENYI Ágnes (1957) irodalomtörténész, egyetemi főmunkatárs
SZÉNÁSI Zoltán (1975) irodalomtörténész, szerkesztő
TÓBIÁS Krisztián (1978) költő, műfordító, szerkesztő
VÁRADY Tibor (1939) jogtudós, jogász, író

